

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»**

НІКІШИН ЄВГЕН ВАЛЕРІЙОВИЧ

УДК 005.922.1 : 338.439.64

**КОНТРОЛЬ СИСТЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ**

Спеціальність 21.04.02 – економічна безпека
суб'єктів господарської діяльності

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі управління фінансово-економічною безпекою Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» (м. Київ).

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Терехов Віктор Іванович
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
професор кафедри управління фінансово-
економічною безпекою

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Васильців Тарас Григорович,
Львівський торговельно-економічний університет,
завідувач кафедри фінансів, кредиту та страхування

кандидат економічних наук, доцент
Зачосова Наталія Володимирівна,
Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького, доцент кафедри менеджменту та
економічної безпеки

Захист відбудеться «22» березня 2017 року о 14-30 год. на засіданні Спеціалізованої вченої Ради Д 26.130.01 у Вищому навчальному закладі «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Лагерна, 30-32, ауд. 245.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Лагерна, 30-32, кім. 236.

Автореферат розісланий « 20 » лютого 2017 р.

Учений секретар
Спеціалізованої вченої Ради
кандидат економічних наук, доцент

Н. М. Літвін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан виробництва продовольства відображає рівень продовольчої складової економічної безпеки регіону та визначає здатність його економічної системи забезпечувати умови життєдіяльності та задоволення потреб населення. Вагомим чинником, який впливає на економічну безпеку регіону, є рівень розвитку агропромислового комплексу, який визначає стан продовольчого забезпечення населення. Контроль цього стану є важливою і необхідною складовою економічної безпеки та функцією державного управління.

Сучасний стан продовольчого забезпечення на рівні регіону знаходиться в глибокій кризі. Не зважаючи на деяке незначне зростання останнім часом виробництва сільськогосподарської продукції, за обсягами воно досягло 60% рівня 1990 року. Відбулось зниження рівня та якості харчування населення, що знайшло відображення в зменшенні середньодобової поживності його раціону до 81,7% від рівня 1990 року. Одним з наслідків цього стало зростання захворюваності населення Київського регіону хворобами, які пов'язані з якістю харчування. Погіршення стану продовольчого забезпечення веде до зростання соціальної напруги та створює загрози економічній безпеці регіону.

Існуюча нормативно-правова база продовольчого забезпечення в системі забезпечення економічної безпеки належним чином не урегульовує питання щодо функції контролю. В Законі України «Про засади державної регіональної політики», в якому визначаються основні засади державної регіональної політики, поняття «контроль» взагалі відсутнє. Натомість вживається термін «моніторинг». Моніторинг не має важливих функцій контролю, а саме, корекції (розробки пропозицій щодо усунення виявлених проблем), профілактики (розробки заходів щодо недопущення виникнення їх в подальшому) і покарання (притягнення до відповідальності осіб, які допустили порушення). Без реалізації цих функцій дієвість Закону незначна та не може служити основою регіонального розвитку.

Закон встановлює одним з основних принципів державної регіональної політики субсидіарність, тобто передачу владних повноважень на найнижчий рівень управління для найбільш ефективної реалізації регіонального розвитку, тому проблеми продовольчого забезпечення як чинника економічної безпеки регіону потрібно розглядати дуалістично – на регіональному рівні та рівні підприємств.

Дуалістичність підходу визначається теорією самоорганізації систем, згідно якої контроль продовольчого забезпечення економічної безпеки регіону (ПЗ ЕБР) зводиться до проблем контролю самокерованого розвитку та потребує встановлення стану основних елементів системи, якими є суб'єкти господарської діяльності (СГД), оскільки, в особливих випадках нестійкості, дії окремих СГД можуть впливати на економічні процеси в масштабах усього регіону.

Недосконалість діючої нормативно-правової бази, протиріччя у реалізації трансформаційних процесів регіонів України, неефективність регіонального

управління забезпеченням економічної безпеки у сфері продовольчої безпеки, загальна невивченість питання контролю цих процесів в сучасних наукових дослідженнях вимагають невідкладного пошуку дієвих механізмів контролю продовольчого забезпечення як пріоритетного засобу забезпечення економічної безпеки регіону на сучасному етапі.

Науковим дослідженням проблем забезпечення економічної безпеки присвятили свої праці такі вітчизняні вчені як В.Г. Алькема, Є.А. Бобров, З.М. Борисенко, Т.Г. Васильців, В.М. Геєць, І.О. Галиця, В.І. Грушко, О.І. Захаров, І.Л. Петрова, В.В. Рокоча, В.С. Сідак, В.І. Терехов, В.І. Франчук, Л.Г. Шемаєва, Н.Я. Юрків та ін. Безпосередньо дослідженнями проблем забезпечення економічної безпеки регіону займались З.В. Герасимчук, Е.І. Георгадзе, Н.С. Вавдіюк, К.І. Єфремов, С.М. Злупко та інші.

Незавершеність наукових розробок щодо основ контролю продовольчого забезпечення як чинника економічної безпеки регіону, недостатнє обґрунтування концептуальних підходів регулювання продовольчого забезпечення підтверджують актуальність обраної теми, об'єкту, мети та завдання наукового дослідження.

Наукове завдання дисертаційного дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад та розробці науково-практичних рекомендацій щодо контролю системи продовольчого забезпечення економічної безпеки регіону для досягнення належного стану економічної безпеки його суб'єктів господарської діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри управління фінансово-економічною безпекою Університету економіки та права «КРОК» за темою «Забезпечення захисту економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації 0114U006338). Особисто автором досліджено процес організації контролю стану продовольчого забезпечення регіону та запропоновано шляхи його побудови.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є удосконалення теоретико-методичних та науково-практичних засад щодо забезпечення ефективності контролю системи продовольчого забезпечення регіону для досягнення належного стану економічної безпеки його СГД.

Реалізація мети зумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- на основі узагальнення науково-теоретичних підходів визначити сутність понять «економічна безпека», «продовольча безпека», «продовольче забезпечення» для регіону та СГД і встановити взаємозв'язок між ними;
- систематизувати теоретичні засади щодо сутності системи забезпечення економічної безпеки регіону (СЗ ЕБР) та СГД, здійснити її декомпозицію, визначити місце і роль контролю в цій системі;
- розробити концептуальний підхід до забезпечення ефективності контролю системи продовольчого забезпечення регіону для досягнення належного стану економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності;

- здійснити ідентифікацію взаємозв'язку між станом системи продовольчого забезпечення регіону та економічною безпекою його суб'єктів господарської діяльності;

- модернізувати механізм регулювання продовольчого забезпечення регіону для досягнення належного стану економічної безпеки його СГД;

- удосконалити методичні підходи до діагностування стану продовольчої безпеки регіону шляхом використання інтегрального індикаторного методу, методу детермінованого аналізу, методу «великих даних» та закону структурної гармонії систем;

- виявити характер співвідношення витрат на продукти харчування від індексу споживчих цін на них, дослідити тенденції цієї залежності та їх наслідки для стану продовольчого забезпечення населення;

- визначити комплекс організаційно-економічних заходів продовольчого забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності та обґрунтувати необхідність удосконалення механізму контролю стану економічної безпеки регіону;

- розробити модель контролю системи продовольчого забезпечення економічної безпеки регіону;

- виявити наявність закономірності співвідношення частин системоутворюючих елементів економічної безпеки регіону та визначити їх значення на прикладі розподілу часток населення за долею витрат на продукти харчування.

Об'єктом дослідження є підсистема продовольчого забезпечення в системі економічної безпеки регіону та її суб'єктів господарської діяльності.

Предметом дослідження є теоретико-методичні аспекти контролю продовольчого забезпечення регіону для досягнення належного стану економічної безпеки його суб'єктів господарської діяльності.

Методи дослідження. Розроблена методика дослідження проблем контролю продовольчої безпеки регіону, яка заснована на принципах загальнонаукової методології (комплексний та системний підхід до вирішення проблеми, застосування логічного, імітаційного та статистичного моделювання). У роботі використані загальнонаукові і формально-логічні методи дослідження: системний підхід (при вивченні сутності продовольчої безпеки регіону – п. 1.2); монографічний метод (для відпрацювання наукових досягнень щодо забезпечення продовольчої безпеки регіонів, держав і їх груп, чинного законодавства у сфері забезпечення продовольчої безпеки України – п. 1.2); теоретичне узагальнення (для вивчення основних складових інтегрального рівня продовольчої безпеки регіону – п. 1.3); системно-структурний аналіз (для формування елементної структури продовольчого ринку та продовольчої безпеки регіону – п. 1.2, побудови моделі інформаційно-аналітичного забезпечення контролю системи продовольчого забезпечення регіону – п. 3.3); порівняльний метод (для порівняння наукових підходів щодо розуміння продовольчої безпеки регіону – п. 1.2); структурно-логічний і семантичний аналіз (для формулювання пропозицій щодо вдосконалення понятійно-категорійного апарату продовольчої безпеки – п. 1.3); факторний аналіз (для визначення факторів, що впливають на

продовольчу безпеку регіону – розділ 2); метод індукції (для формування системи економічних показників, що впливають на продовольчу безпеку регіону – п. 2.2); кореляційний аналіз (при виявленні залежності між індексом споживчих цін на продукти харчування і частки сукупних витрат на них домогосподарств регіону – п. 2.3); метод моделювання (для обґрунтування необхідності комплексного підходу організації контролю системи продовольчого забезпечення регіону – п. 3.3). У процесі розгляду продовольчого забезпечення регіону як об'єкта наукового дослідження був використаний комплекс емпірико-теоретичних методів (аналізу та синтезу, порівняння, історичний).

Емпіричною базою дослідження послужила статистична інформація Держкомстату України, Головних управлінь статистики м. Києва та Київської області. У ході дослідження вивчені вітчизняні та зарубіжні наукові джерела, періодичні, методичні та довідкові видання, інформація Інтернет.

Теоретичною та методичною основою дисертаційного дослідження є наукові розробки міжнародних і національних організацій, провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, спеціалістів з продовольчої безпеки та інших галузей знань, державних і громадських діячів з проблем економіки, організації, управління продовольчої сферою економіки, чинні положення з продовольчої проблеми (ООН, ФАО, ВООЗ та ін.), Конституція України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів, Закони України, фактологічні та аналітичні матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретико-методичних засад досягнення економічної безпеки регіону шляхом контролю системи продовольчого забезпечення.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в наступному:

вперше:

- розроблено модель контролю системи ПЗ ЕБР, яка, на підставі використання економетричних моделей та законів самоорганізації, завдяки механізму врахування їх особливостей, оцінці використання ресурсів та можливостей, визначенню параметрів і умов стійкості, прогнозування станів продовольчого забезпечення та розробці управлінських рішень щодо подальшого розвитку регіону, дозволяє здійснювати ефективний вплив на економічну безпеку його суб'єктів господарської діяльності;

удосконалено:

- поняття «економічна безпека», «продовольча безпека» і «продовольче забезпечення» регіону та СГД, які, на відміну від існуючих підходів, визначаються на основі теорії самоорганізації, як стійкий стаціонарний стан економічної структури регіону, що формується під впливом тенденцій економічного розвитку, їх факторів, умов та результатів діяльності СГД, характеризується оптимальним для цієї структури використанням ресурсів і обсягами виробництва, та визначено взаємозв'язок між цими поняттями;

- концептуальний підхід до контролю економічної безпеки продовольчого забезпечення регіону на основі теорії самоорганізації та нелінійності розвитку, на відміну від існуючих, виявляє нові властивості системи забезпечення економічної безпеки, та, відповідно до умов економічного середовища та

особливостей ПЗ ЕБР, обумовлює необхідність якісно нових видів контролю продовольчого забезпечення;

- підходи до ідентифікації взаємозв'язку між станом системи ПЗР та економічною безпекою суб'єктів господарювання, який визначив основними наслідками погіршення продовольчого забезпечення наступне: зниження продуктивності праці та темпів розвитку; перехід до виробництва, яке виснажує ресурси, та руйнує екологічну систему; зростання безробіття; появу економічних і соціальних конфліктів, підвищення відтоку населення; тінізацію економіки та зростання злочинності; погіршення фінансового стану регіону;

- методичні основи діагностики економічної безпеки, які, на відміну від методів, заснованих на лінійному характері причин та наслідків, використовують теорію самоорганізації та принципи нелінійності розвитку, доповнені детермінованим аналізом рівноважності, методом «великих даних» виявлення взаємозв'язку між досліджуваними показниками та їх прогнозом, використанням закону структурної гармонії для визначення чисельних співвідношень системоутворюючих елементів, що дозволяє прогнозувати можливі стани системи продовольчого забезпечення;

- методику дослідження співвідношення долі затрат на продукти харчування та індексу споживчих цін на них, яка на відміну від існуючих, демонструє послідовний відхід залежності «доля витрат/інфляція» від лінійної при збільшенні долі витрат вище 50%, що свідчить про наростання деформації раціону харчування та загальної структури витрат при надкритичних значеннях витрат на продукти харчування;

отримало подальший розвиток:

- систематизація основних напрямків та цілей продовольчого забезпечення СЗ ЕБР і суб'єктів господарювання, та їх декомпозиція, виявили що контроль ПЗ охоплює основні функціональні підсистеми ЕБ регіону та СГД, а саме: продовольчу, зовнішньоекономічну, соціальну, виробничу і екологічну підсистеми, та їх безпека базується на єдності продовольчого забезпечення цих підсистем;

- організаційно-економічні заходи забезпечення економічної безпеки СГД, засновані на впровадженні принципів економічного розвитку, фінансово-економічного забезпечення, інноваційного, промислового та інфраструктурного удосконалення, екологічної стійкості, життєзабезпечення населення та дієвому контролі рівня продовольчого забезпечення ЕБР;

- діапазон застосування закону структурної гармонії систем в економічній теорії, згідно якого встановлено наявність структурованості економічного стану населення в співвідношенні часток за рівнем доходів у відповідності до коренів рівняння золотої пропорції, які є чисельним виразом цієї структурованості;

- механізм регулювання продовольчого забезпечення, основою якого є спектр збалансованих дій управління системою ПЗ, що супроводжуються контролем та забезпеченням діяльності суб'єктів управління і виробництва, напрямків продовольчої безпеки щодо досягнення стійкого стану економічної безпеки СГД та регіону.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження мають універсальний характер і можуть бути використані в побудові контролю

продовольчого забезпечення, розробці стратегії та необхідних механізмів, які забезпечують стаціонарність функціонування економічної системи регіону.

Результати дисертаційної роботи та пропозиції щодо продовольчого забезпечення в системі економічної безпеки схвалені та прийняті до впровадження Київською обласною державною адміністрацією, а саме: Департаментом економічного розвитку і торгівлі (довідка про впровадження результатів дослідження № 2-12-82 від 22.11.2016 р.) та Управлінням молоді та спорту (довідка № 01-15/1419/1 від 12.09.2016 р.). Методики, розроблені в дисертації, використовуються при обґрунтуванні проекту Програми соціально-економічного та культурного розвитку Київської області на 2017 рік при аналізі стану ціноутворення та його впливу на економічний розвиток регіону.

Матеріали дослідження використовуються в навчальному процесі ДВНЗ «Харківський державний університет харчування та торгівлі» для підготовки та проведення лекційних та семінарських занять із навчальних дисциплін «Управління економічною безпекою бізнесу» та «Економіко-математичні методи і моделі» (Акт впровадження результатів науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт у навчальний процес вищих навчальних закладів №147/16 від 22.04.2016 р.); ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» при розробці методичних рекомендацій із дисциплін загальноекономічного напрямку для підготовки фахівців по спеціальності «Технологія харчування» (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в навчальний процес № 112 від 01.06.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки та пропозиції дисертаційної роботи є результатом особисто проведеного автором дослідження щодо контролю системи продовольчого забезпечення. Наукових публікацій у співавторстві немає.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи доповідались на науково-практичних конференціях: науково-практична конференція молодих учених «Актуальні проблеми сучасної наукової думки» (Київ, 14 листопада 2014 р.); Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інвестиційно-інноваційна складова фінансово-економічної безпеки на національному, регіональному та мікрорівні в контексті сталого розвитку» (Київ, 20 березня 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економіка і менеджмент – 2015: Перспективи інтеграції та інноваційного розвитку (Дніпропетровськ, 23–24 квітня 2015 р.); XIV Всеукраїнська наукова конференція молодих вчених та студентів «Наукові розробки молоді на сучасному етапі» (23-24 квітня 2015 року, Київ); Науково-практична конференція молодих учених «Еволюція наукової думки в контексті європейського вибору України» (21 жовтня 2015, Київ), XII Міжнародна науково-практична конференція «Майбутнє сучасної науки: завдання і стратегія» (25 грудня 2015, Київ), Науково-практична конференція молодих учених «Українські перспективи у світовому розвитку» (4 листопада 2016, Київ).

Публікації. Основні результати дисертації опубліковано у 13 наукових працях, серед яких 2 наукові статті – у наукових фахових виданнях України, 4 – у виданнях, включених до міжнародної наукометричної бази даних, 1 стаття у

збірнику наукових праць і 6 публікації в інших виданнях. Загальний обсяг публікацій – 4,30 д.а., з яких автору належить 4,30 д.а.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який нараховує 225 найменувань на 26 сторінках. Обсяг основного тексту становить 197 сторінок. Дисертаційна робота містить 15 рисунків, 34 таблиці та 6 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, сформульовані мета і завдання, об'єкт, предмет і використовувані методики, показано наукову новизну та практичне значення, відображено апробацію та публікації отриманих результатів дослідження.

У **Розділі 1 «Теоретико-методичний аналіз контролю економічної безпеки регіону»** розкрито сутність теоретичних основ побудови і функціонування системи контролю продовольчої безпеки; досліджено сучасні підходи продовольчого забезпечення економічної безпеки в ЄС, КНР і США.

У **підрозділі 1.1 «Економічна безпека регіону та проблеми продовольчого забезпечення»** досліджено сутність, місце і значення економічної безпеки регіону. З точки зору теорії самоорганізації, *економічна безпека* це стійкий стан стаціонарної структури економічної системи регіону, досягнутий в ході самоорганізації та саморозвитку під впливом умов, економічних процесів, їх факторів та діяльності СГД щодо реалізації суспільних потреб.

Встановлено, що *продовольча безпека* визначається стаціонарністю економічних систем ПЗ регіону та СГД, оптимальним використанням ресурсів та супроводжується контролем, який формує інструменти захисту, умови автономності, стабільності і надійності постачання, адекватного рівня споживання якісних продуктів, фізичну та економічну доступність продовольства. Продовольча безпека обумовлює економічний стан населення регіону і залежить від забезпеченості продовольством на всіх рівнях ієрархії. Через низку чинників ПЗ регіону впливає на стан економічної, соціальної та екологічної безпеки (рис. 1).

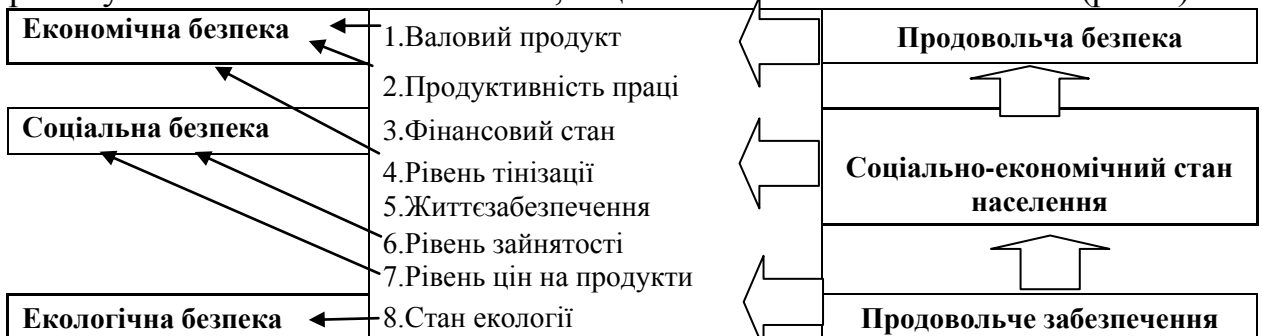

Рис. 1. Взаємозв'язок продовольчої безпеки, та продовольчого забезпечення і їх вплив на економічну безпеку регіону.

Джерело: розробка автора.

Визначено, *продовольчу забезпеченість регіону* як обсяг доступного продовольства, наявність економічних ресурсів для постачання необхідних видів продовольства в регіон, характеризується особливостями

функціонування економічної системи, серед яких є: природні фактори; агропромисловий потенціал; професійний склад населення; демографічна структура; рівень доходів; стан логістичної інфраструктури та продовольчого забезпечення. ПЗ ЕБР створюється економічною діяльністю СГД, які мають властивість когерентності, тобто єдність поведінки, яка, при конкуренції кооперативних процесів, викликає їх самоорганізацію та приводить економічну структуру в стаціонарний стан.

Концептуально структура продовольчого забезпечення ЕБР розглядається як відкрита нелінійна стаціонарна система, що самоорганізується та існує в умовах операціональної замкнутості. Ця концепція долає недосконалість лінійного методичного підходу, доповнює методи контролю продовольчого забезпечення шляхом визначення меж економічного поля шляхів розвитку та їх напрямів; внутрішніх тенденцій систем, що розвиваються; умов набуття стійких станів та спектрів структур до яких еволюціонує система.

Дослідження показало, що основними несприятливими факторами для економічної безпеки регіону є: залежність економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків; незадовільний стан продовольчого забезпечення; критичний знос виробничих фондів; нераціональна структура експорту; неефективність антимонопольної політики; структурні деформації у використанні ресурсів; високі кредитні ставки; боргова залежність СГД; відсутність контролю економічного стану. Погіршення продовольчого забезпечення та відсутність контролю призводять до низки наслідків які знижують рівень економічної безпеки регіону та його суб'єктів господарської діяльності. Тому контроль продовольчого забезпечення це один з напрямків досягнення економічної безпеки регіону.

У *підрозділі 1.2 «Принципи та досвід функціонування системи продовольчого забезпечення на сучасному етапі»* проаналізовано генезис поняття «продовольча безпека» та особливості сучасних підходів до вирішення проблеми продовольчого забезпечення. При дослідженні сучасних підходів визначено, що відкритість регіонального ринку обумовлює непередбачуваність виникнення небезпек, а багатофакторність системи ПЗ ЕБР обумовлює необхідність багаторівневого контролю.

В результаті дослідження досвіду управління системою продовольчої безпеки в світі визначені основні принципи її побудови на прикладі Європейського Союзу, КНР і США. Встановлено, що в цих країнах проводиться цілеспрямований захист товаровиробників.

Основні принципи управління виробництва продовольства в розглянутих країнах побудовані на критеріях стійкості, адресності, гарантованості, перспективності, диференційованості. Це вимагає деталізованого структурного регіонального управління з розгорнутою та досконалою системою контролю.

Недостатність державних інвестицій в АПК призводить до селективного підходу у фінансуванні СГД. Враховуючи високий рівень монополізації галузей АПК та рівень корупції, на думку автора, доцільно переходити від заходів прямої підтримки до непрямой, захищаючи діяльність товаровиробників, зменшуючи або знімаючи податковий тиск на них, надаючи пільги при загальному неселективному підході. Це надасть можливості знизити ризики для вітчизняних виробників.

В підрозділі 1.3 «Основні складові механізму управління та напрями контролю продовольчого забезпечення регіону» визначені методичні підходи економічної безпеки продовольчого забезпечення регіону.

Проведений аналіз надав автору можливість розвинути дефініцію: *продовольча безпека регіону* – стійкий стаціонарний стан економічних систем СГД, має структуру, яка сприяє оптимальному використанню ресурсів, протидіє ризикам, забезпечує стабільність розвитку, відносну автономність, надійність постачання якісних продуктів, адекватний рівень їх споживання, гарантує потреби здорового та активного життя.

Вивчення досвіду США, Китаю, та ЄС свідчить, що лише ринкові механізми не забезпечують необхідну продовольчу безпеку і вимагають додаткових фінансових та організаційно-політичних дій для досягнення стаціонарного стану між виробництвом, постачанням та споживанням. Аналіз існуючої системи регулювання продовольчим забезпеченням показує, що учасники ринку діють не узгоджено, орієнтуючись на вирішення власних тактичних завдань, відсутній системний контроль, взаємодія між різними гілками державної влади носить спонтанний характер, що позначається на якості контролю та управління. Це потребує розробки системи контролю та забезпечення його функцій, які при виникненні конфліктів дозволяють узгоджувати інтереси суб'єктів управління та господарювання. Функції контролю тісно пов'язані з ефективною роботою органів регіонального управління та управління на рівні СГД. До основних функцій контролю на думку автора відноситься: перевірна, інформаційна, діагностична, орієнтуюча, комунікаційна, захисна, стимулююча та прогностична.

Продовольче забезпечення ЕБР потребує механізму, який складається з комплексу управління, економічних, виробничих і організаційних систем, об'єднаних спільною метою та діяльністю, складові якого наведені на рис. 2.

Рис. 2. Складові механізму регулювання продовольчим забезпеченням економічної безпеки регіону та їх взаємозв'язки.

Джерело: розробка автора.

В цьому механізмі реалізується концепція самоорганізації в межах якої проявляються нові особливості поведінки СЗ ЕБР, які потребують якісно *нових задач контролю*: шляхів та кінцевого стану розвитку структури СЗ ЕБР; альтернативних моделей розвитку та його наслідків; визначення конфігурації малих резонансних впливів на СЗ ЕБР для її зміни; узгодження частин СЗ ЕБР та визначення загального темпу її розвитку; порогів чутливості СЗ ЕБР до збурень для визначення появи нестійкості; процесів некерованих змін та імовірності розпаду СЗ ЕБР; умов лавиноподібних процесів самостимулюючого зростання.

У Розділі 2 «Аналіз впливу продовольчого забезпечення на економічну безпеку регіону» проведено аналіз тенденцій продовольчого забезпечення та його вплив на економічну безпеку.

У підрозділі 2.1 «Аналіз стану та основні тенденції продовольчої безпеки регіону» дається оцінка стану продовольчої безпеки регіону та визначено основні причини, що створюють продовольчу проблему:

- неефективний розподіл ресурсів за яким виробництво стає нерентабельним;
- відмова від асигнувань сільськогосподарському сектору з бюджету;
- невикористання методів державного стимулювання виробників продукції;
- звуження номенклатури виробленої продукції і зменшення її обсягів;
- ставка на імпорт продовольства замість виробництва.

Особливостями продовольчого забезпечення ЕБР Київської області є:

- економічна безпека регіону ґрунтується на виробництві продовольства власним АПК та визначається його станом;
- території регіону розрізняються за можливостями виробництва продукції в цілому та екологічно чистої продукції зокрема;
- регіон має обмежені можливості імпорту продовольства;
- хронічна нестача основних видів продуктів, великі втрати та витрати на зберігання і перевезення, нерівномірне споживання продовольства.

Подоланню цих проблем сприяє підхід до контролю економічного середовища суб'єктів господарювання, як до відкритої економічної системи, що знаходиться в процесі саморозвитку та обміну ресурсами. Особливістю системи є те, що джерела ресурсів, інформації та енергії, засоби виробництва існують поза та усередині системи і служать основою її самоорганізації.

У підрозділі 2.2 «Оцінка стану продовольчого забезпечення регіону та його вплив на економічну безпеку» проведено кількісний аналіз складових економічної безпеки в розрізі продовольчого забезпечення за наступними напрямками: фізична та економічна доступність продовольства, рівень достатності споживання та якість харчування.

В Київському регіоні відбувається загальна деградація с/г виробництва, результатом чого стала втрата можливостей стійкого розвитку та забезпечення населення продовольством. Результати розрахунків показали що самозабезпеченість Київського регіону знаходиться нижче критичного рівня: власне виробництво в 2014 р. забезпечувало 59,8% потреби населення в продовольстві при критичному рівні в 60%.

Одночасно відбувається ріст витрат на харчування в структурі сукупних витрат населення, що відображає зменшення економічної доступності продовольства для населення. Якщо по м. Києву на кінець 2013 р. домогосподарства витрачали на харчування 42,6% сукупних витрат, то за підсумками I півріччя 2014 р. вже 53,7%.

Загальний інтегральний індикатор стану економічної безпеки регіону станом на 2013 р. $I_{\text{ебр}}$ дорівнював 0,575. Цей показник, знаходиться в межі діапазону 0,382 – 0,618, що означає: в регіоні були наявні суттєві загрози економічній безпеці. Аналіз тенденцій показав що стан економічної безпеки продовжує погіршуватись. Це обумовлено зниженням обсягів виробництва, зростанням цін на продовольство та комунальні послуги.

У підрозділі 2.3. «Методика оцінки стану структурно-функціональної стійкості економічної безпеки регіону» здійснено аналіз стійкості системи продовольчого забезпечення. Встановлено, що стаціонарний економічний стан населення є одним з визначальних чинників стійкості системи безпеки, тому було досліджено співвідношення частин бідного і забезпеченого населення. В роботі зроблено припущення, що співвідношення таких є не випадковою, а закономірною величиною, яка підпорядковується співвідношенням золотої пропорції та тяжіє до коренів рівняння (1):

$$x^{S+1} + x^S - 1 = 0, \quad (1)$$

де S – ранг кратності, що дорівнює 1, 2, 3...

Перевірка припущення зроблена на підставі даних комплексної оцінки бідності в Україні та її регіонах інституту демографії та соціальних досліджень НАН України за I півріччя 2011-2013 рр., де були визначені частки населення, які живуть вище встановленого рівня бідності та автором виконано їх порівняння зі значеннями коренів β_S рівняння (1) (табл.1). Діапазоном стаціонарного стану прийнято інтервал $\pm 1,5\%$ від значення β_S відповідного рангу кратності.

Таблиця 1.

Частка забезпеченого населення Києва, області та України та співвідношення цих показників з коренями рівняння

Показники	I пів. 2011г.	I пів. 2012г.	I пів. 2013г.
Частка забезпеченого населення (Київська обл.)	0.774	0.761	0.765
Найближче значення β_S	0.7781	0.7549	0.7549
Діапазон стаціонарного стану щодо значення β_S	0.772-0.783	0.748-0.761	0.748-0.761
Частка забезпеченого населення (м. Київ)	0.936	0.909	0.936
Найближче значення β_S	0.9361	0.9054	0.9361
Діапазон стаціонарного стану щодо значення β_S	0.934-0.937	0.903-0.907	0.934-0.937
Частка забезпеченого населення (Україна)	0.755	0.739	0.746
Найближче значення β_S	0.7549	0.7245	0.7549
Діапазон стаціонарного стану щодо значення β_S	0.748-0.761	0.717-0.731	0.748-0.761

Джерело: розраховано автором.

Частка забезпеченого населення в Київській обл. у I пів. 2011 р. становила 0,774 та знаходились в діапазоні стаціонарного стану (0,772-0,783). В стаціонарних діапазонах у I півріччі 2011 р. також знаходились частки забезпеченого населення Києва та України.

Розрахунки за програмою Wolfram|Alpha показали, що знаходження частки населення, яке живе вище рівня бідності по Україні та регіонах в

діапазоні стаціонарного стану $\pm 1,5\%$ перевищує імовірнісні значення у 6,32 разів (25 випадків з 81 можливих або 30,9%, при розрахункових значеннях цієї ймовірності по Wolfram|Alpha – 4,89%). Таким чином, економічний стан населення підпорядковується закону структурної гармонії систем та стійкі стани досягаються у відповідності до коренів β_s рівняння (1). На значення β_s виходять процеси еволюції в результаті загасання перехідних процесів та система набуває сталий розвиток.

У підрозділі 2.4. «Аналіз залежності витрат на продукти харчування від індексу споживчих цін» встановлений характер взаємозв'язку індексу споживчих цін на продовольство та частки витрат домогосподарств на продукти харчування як коефіцієнт пропорційності C_{FC} . Формалізація елементів, що визначає коефіцієнт C_{FC} дозволяє відобразити його у вигляді теоретико-множинного опису:

$$C_{FC} = \{CPI_F, M_{Stat}, Alg_{FC}, V_{CF}, R_{HI}, Sh_F, M_{BFP}, I_F\}, \quad (2)$$

де CPI_F – індекс споживчих цін на продукти; M_{Stat} – матриця фактичного споживання продуктів за видами; Alg_{FC} – комплекс алгоритмів обробки та аналізу отриманих даних по споживанню продуктів; V_{CF} – вектор зміни структури споживання основних видів продуктів при зміні індексу споживчих цін; R_{HI} – реальний рівень доходів домогосподарства в регіоні; Sh_F – частка споживчих сукупних витрат на продукти харчування; M_{BFP} – матриця основних видів продуктів власного виробництва; I_F – інтегральний показник диспропорційного споживання продуктів в порівнянні з науково рекомендованими стандартами харчування.

Вивчаючи частку витрат на продукти харчування Sh_F в бюджетах домогосподарств і індекси цін на них CPI_F було встановлено, що спостерігається динамічний багатofакторний процес, компоненти якого з різною періодичністю впливають на ці показники. Тож формування довгоперіодичного економічного параметра частки витрат на продукти розглядається в роботі як функція короткоперіодичного параметра річного індексу цін на них. Для математичного обґрунтування характеру зв'язку і оцінки характеру лінійності був використаний коефіцієнт кореляції Пірсона, за яким визначено високу кореляцію при $Sh_F \leq 50\%$ та залежність, близьку до лінійної, та відхід від лінійності при $Sh_F > 50\%$. Це дає підстави стверджувати, що $Sh_F = 50\%$ є критичним рівнем, після якого відбуваються зміни в раціоні та обсязі харчування. Тому, на відміну від існуючого рівня $Sh_F = 60\%$, граничним значенням частки витрат на харчування пропонується встановити рівень у 50%.

У розділі 3 «Реалізація основних напрямів контролю продовольчого забезпечення для системи економічної безпеки регіону» представлено принципи вдосконалення процесу та механізму контролю ПЗ ЕБР, розроблено його модель, визначено методики оцінки характеру стійкості системи та розраховано обсяги втрат регіону від захворюваності населення.

У підрозділі 3.1. «Особливості, напрями та функціональне забезпечення контролю економічної безпеки регіону в системі продовольчого забезпечення» запропоновано здійснювати контроль продовольчого забезпечення як діяльності, спрямованої на досягнення умов стійкого стану шляхом впровадження комплексу заходів продовольчого забезпечення регіональними суб'єктами управління та виробництва.

Суб'єктами реалізації ПЗ є органи регіональної та місцевої влади, підприємства комплексу АПК, а також організації фінансово-економічної інфраструктури (Рис.3).

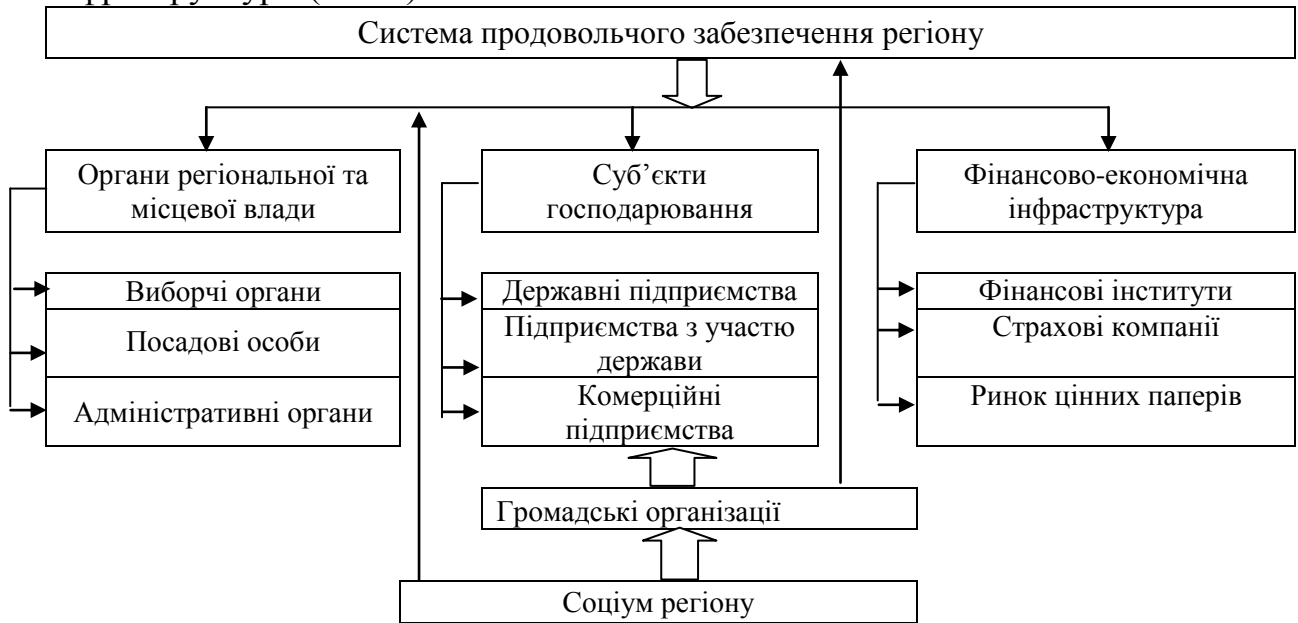

Рис.3. Структура системи продовольчого забезпечення регіону та її декомпозиція.
Джерело: розробка автора

Досягненню належного продовольчого забезпечення регіону перешкоджає ряд об'єктивних і суб'єктивних факторів: високий рівень імпорту; монополізація збуту, що закриває доступ до ринків, закріплює рентні доходи за фінансово-торговими групами; відсутність конкурентного середовища; високий рівень корупції і незахищеність прав власності; обмеженість доступу до кредитів суб'єктів малого та середнього бізнесу; експлуатація земельних ресурсів; обмеження державної політики, викликані міжнародними зобов'язаннями.

У підрозділі 3.2. розглядається «Модель контролю продовольчого забезпечення економічної безпеки регіону», яка містить наступні блоки: комплексного аналізу, визначення стану ЕБР, вибору економетричної моделі, розробки системи контролю, прогнозування станів продовольчої безпеки та визначення економічного ефекту впровадження (Рис.5).

Запропонована модель дозволяє виключити ризиковані економетричні моделі на стадії оцінки проектів, розробити заходи щодо зменшення загроз і ризиків, та вибору найкращого варіанту рівноважного стану економічної безпеки. Вихідними даними моделі контролю продовольчого забезпечення є інформація про стан економічної безпеки продовольчого забезпечення регіону, відповідні рішення в умовах визначеної ситуації та дії по їх виконанню органами регіональної влади, фінансово-економічними установами, діяльністю виробників та інших СГД по гарантуванню стійкого продовольчого забезпечення регіону.

Змістом методики контролю продовольчого забезпечення є алгоритм оцінки статусу, стану, надійності за ентропійним тестуванням, та визначення ступеня рівноважності системи. Вивчення проблеми показало, що основними складнощами моделювання системи контролю є недостатність ресурсів для її побудови. Тому якісна ступінь рівноважності визначається за допомогою детермінованого методу моделювання, який описує математичну модель системи контролю нелінійними диференціальними рівняннями виду:

$$\chi_{A(\lambda)} = 0 = \sum_{k=0}^n (-1)^k d_k \lambda^k, \quad (3)$$

де $\chi_{A(\lambda)}=0$ – характеристичне рівняння матриці A коефіцієнтів зміни, що відображають динаміку; λ – дійсне змінне; $(-1)^k$ – множник знака λ .

Знаки коефіцієнтів рівняння (3) дозволяють робити висновки щодо характеру стійкості динаміки економічної системи. Визначення стійкості доповнюється методикою «Великих даних» – методів обробки даних великих обсягів. Моніторинг факторів відбувається для виявлення взаємозв'язку між показниками, що обумовлює їх вбудовування в модель комплексного прогнозу в поєднанні з елементами випереджувального управління.

У блоці прогнозування та управління ПЗ ЕБР вирішуються такі, відмінні від існуючих, завдання: конфігурація структури системи та шляхи її змін; визначення архітектури резонансних впливів на систему з метою її розвитку в бажаному напрямку; визначення моментів збурень та появи нестійкості; формування умов загального темпу розвитку усіх елементів ЕБР; появ умов для лавиноподібного розвитку та визначення його наслідків.

Розрахунки сценарних умов і визначення комплексу дій щодо виникнення небажаних наслідків дають можливість ухвалювати своєчасні управлінські рішення ПЗ ЕБР у несприятливих умовах, зосереджувати ресурси на ключових напрямках розвитку та уникати непродуктивних втрат.

В *підрозділі 3.3. «Оцінка економічного збитку внаслідок росту рівня захворюваності населення»* на підставі зроблених розрахунків визначені сукупні економічні збитки, пов'язані з захворюваністю населення регіону, в тому числі від недостатнього харчування і неповноцінного раціону.

Встановлено, що нераціональне та незбалансоване харчування є одним з найважливіших факторів ризику у виникненні серцево-судинних та онкологічних захворювань, діабету, виснаження та інших патологічних станів, динаміка яких для населення Київського регіону наведена на рис. 4.

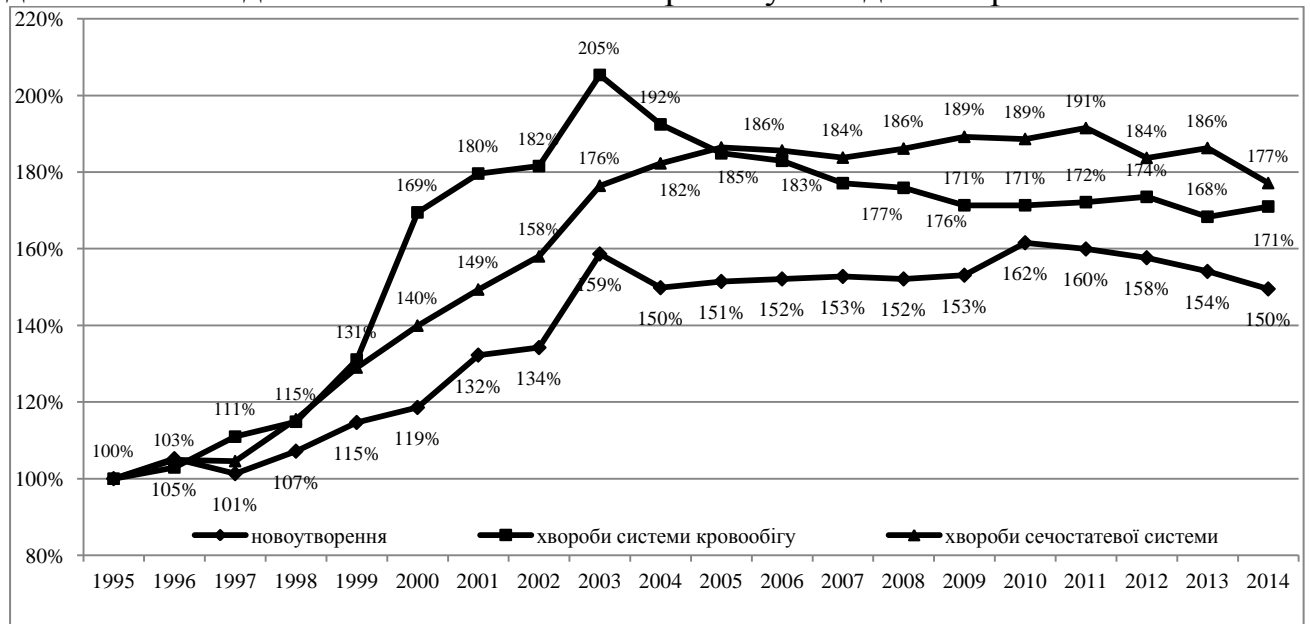

Рис. 4. Динаміка захворюваності населення Київського регіону в 1995 – 2014 рр.
Джерело: розробка автора.

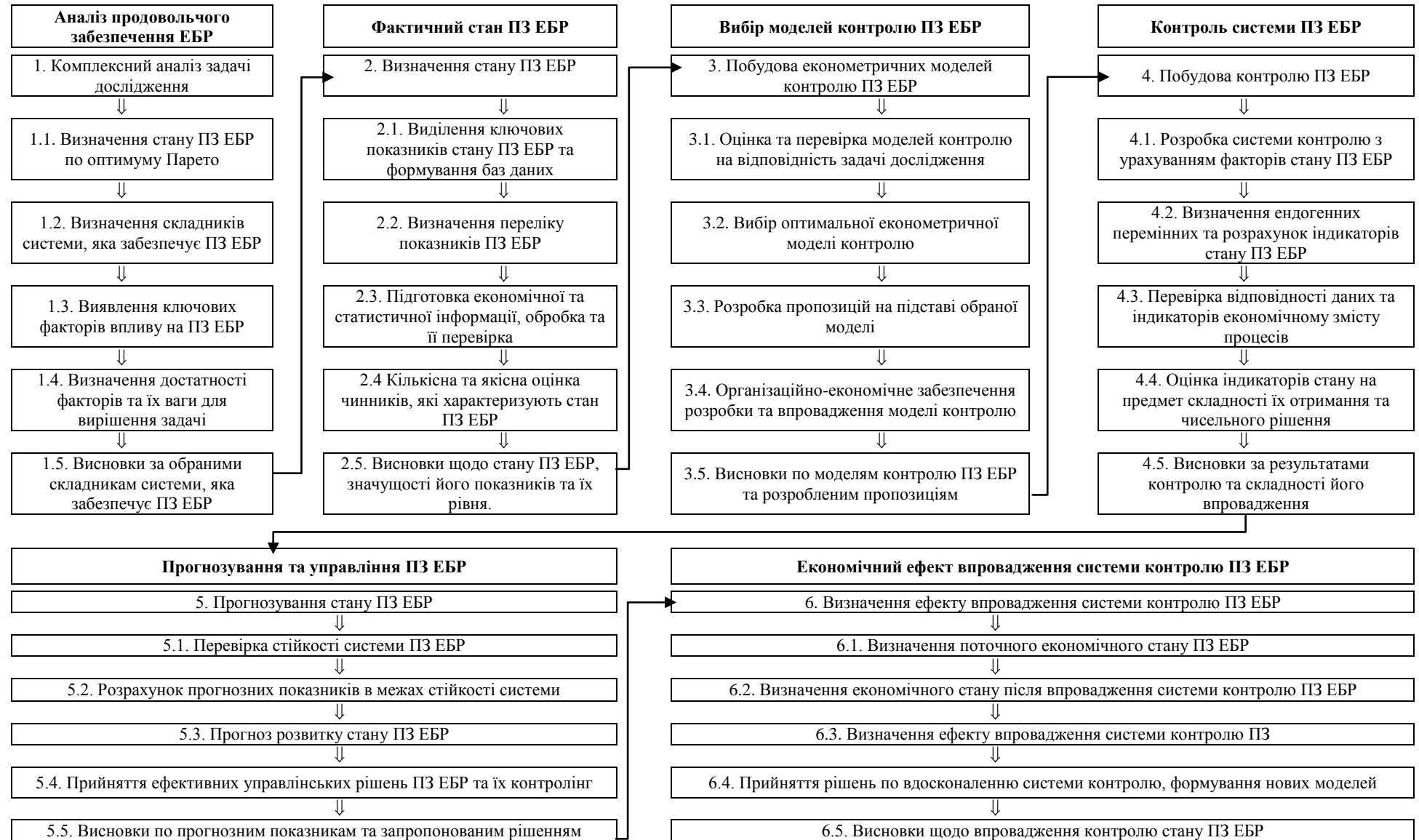

Рис. 5. Модель контролю системи продовольчого забезпечення економічної безпеки регіону

Джерело: розроблено автором

В регіоні протягом тривалого часу відбувається зростання рівня захворюваності з хвороб, які пов'язані з якістю харчування, та зберігаються високі темпи його росту. Це призводить до значних обсягів сукупних економічних збитків від захворюваності населення, які в декілька разів перевищують капітальні інвестиції у сільське господарство регіону (табл.2).

Таблиця 2.

Співвідношення сукупних економічних збитків до обсягу капітальних інвестицій

Показники	2012	2013	2014
Витрати на систему охорони здоров'я з боку держави у фактичних цінах, тис. грн.	4 270 226,4	3 288 250,0	3 093 821,9
Загальні витрати населення на охорону здоров'я у фактичних цінах, тис. грн.	3 723 035,8	4 135 517,5	3 542 509,4
Втрати ВРП у фактичних цінах, тис. грн.	13 019 032,5	14 381 260,5	16 471 819,8
Сукупні економічні збитки, пов'язані з захворюваністю населення у порівняльних цінах, тис. грн.	20 778 119,2	21 557 528,0	22 818 318,9
Капітальні інвестиції у сільське господарство, тис. грн.	2 537 282,0	2 146 928,0	2 049 068,0
Співвідношення сукупних економічних збитків до обсягу капітальних інвестицій, разів	8,3	10,2	11,1

Джерело: розраховано автором за методикою оцінки економічного збитку життю та здоров'ю населення.

Визначено, що обсяг сукупних економічних збитків, що пов'язані з захворюваністю населення, перевищують у 11,1 (2014 р.) розмір відповідних капітальних інвестицій у сільське господарство регіону. Зниження захворюваності населення шляхом активізації структурних реформ, впровадження контролю продовольчого забезпечення, збільшення витрат на виробництво продуктів харчування з метою поліпшення продовольчого забезпечення є економічно виправданим та пріоритетним завданням ЕБР.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення основ контролю продовольчого забезпечення і представлені нові шляхи вирішення наукового завдання, яке полягає в розробленні науково-практичних підходів до контролю системи продовольчого забезпечення економічної безпеки регіону для досягнення належного стану економічної безпеки суб'єктів його господарської діяльності.

1.Визначено, що економічна безпека регіону це стаціонарний стан його економічної системи, яка здатна протидіяти впливам і загрозам, має властивості стійкості, оптимальності і самоорганізації та забезпечується продовольчою безпекою. Продовольча безпека формується за допомогою механізму регулювання продовольчого забезпечення, який складається з комплексу взаємопов'язаних дій управління безпекою, спрямовується діяльністю СГД з реалізації завдань забезпечення продовольством, супроводжується контролем економічної і продовольчої безпеки та продовольчого забезпечення, а також пакетом управлінських, економічних, організаційних і правових рішень.

2. Здійснено декомпозицію системи ПЗ ЕБР і СГД, яка складається з підсистем: продовольчої, соціальної, зовнішньоекономічної, виробничої та екологічної. Сформовано основні напрями управління нею, в основі якого знаходиться єдина система контролю підсистем. Визначені напрями контролю, основними серед яких є: доступність продовольства, автономність регіону, якість життя населення, продуктивність виробництва і екологічна безпека. Напрями контролю, крім існуючих, доповнено методиками прогнозування умов стаціонарного розвитку системи ПЗ ЕБР.

3. Розроблено концептуальні підходи до контролю ПЗ ЕБР, які обумовили: використання теорії самоорганізації для вирішення наступних завдань: виявлення спектра стаціонарних станів економічної безпеки; визначення параметрів якісних змін системи; встановлення межі чутливості до збурень та виникнення стану нестійкості; визначення умов переходу до нової структури; вирішення якісно нових задач контролю ПЗ ЕБР.

4. Здійснено ідентифікацію взаємозв'язків між станом ПЗР та економічною безпекою, що обумовило необхідність вирішення спектра проблем та створення контролю за підсистемами економічної безпеки регіону і СГД: продовольчою – постачання якісного продовольства; промисловою – підвищення продуктивності праці; екологічною – відновлення екологічної системи; соціальною – вирішення соціальних конфліктів, зниження рівня безробіття; кримінальною – зниження тінізації економіки; фінансовою – поліпшення фінансового стану регіону. Завданням контролю продовольчого забезпечення визначено встановлення умов існування стабільно стійких економічних структур та здійснення їх моніторингу.

5. Модернізовано та вдосконалено механізм регулювання ПЗ ЕБР, який складається з комплексу дій управління системою продовольчого забезпечення, визначає їх послідовність та напрями, створює інтеграційні зв'язки щодо реалізації ЕБР. Доведено, що ринкові механізми не забезпечують продовольчої безпеки і потребують фінансових та організаційних дій, спрямованих на досягнення балансу між виробництвом, постачанням та споживанням. Тому існуючий механізм регулювання доповнено контролем, який охоплює систему продовольчого забезпечення як інваріанта ЕБР.

6. Сформовано методичні основи діагностики економічної безпеки шляхом прогнозного аналізу на базі теорії самоорганізації та доповнено оцінювання ПЗ ЕБР методами, які призначені для оперативного визначення її стійкості: детермінованого аналізу для визначення стійкості системи та області допустимих значень параметрів; «великих даних» для виявлення взаємозв'язку між показниками; закону структурної гармонії для встановлення чисельних значень співвідношень елементів системи. Включення цих методик вносить елементи прогнозованості шляхів розвитку ПЗ ЕБР та долає недоліки діагностування зі значним відставанням у часі.

7. Запропоновано вважати критичним рівнем 50% витрат на продукти харчування в бюджеті домогосподарств (замість існуючого рівня 60%) як

такий, що дає можливість забезпечувати збалансований раціон харчування індивідуума. Дослідження показало, що при величині частки затрат більше, ніж 50%, коефіцієнт Пірсона має середній ступінь кореляції, взаємозалежність між витратами та індексом інфляції на продукти перестає бути лінійною. Як наслідок, відбуваються зміни у структурі раціону та в обсягах харчування, має місце перехід до споживання продуктів-замінників, наростають явища прихованого голоду та погіршення стану здоров'я.

8. Обґрунтовано науково-методичні основи регіональної системи ПЗ ЕБР, які можуть бути втілені шляхом впровадження комплексу організаційних та економічних заходів, спрямованих на розвиток промисловості, екологічної стійкості, логістичної інфраструктури, також шляхом фінансово-економічного забезпечення, життєзабезпечення населення та контролю стабільності ПЗ ЕБР.

9. Розвиток концептуальних підходів до забезпечення економічної безпеки дав можливість створити модель контролю, яка передбачає: розрахунок індикаторів ПЗ ЕБР, визначення стійкості та стану ПЗ ЕБР; розробку економетричних моделей та їхню перевірку; прийняття рішень та встановлення ефекту від впровадження системи контролю. Аналіз функцій контролю визначив, що прогностична функція є основою контролю ЕБР, завдяки якій можна передбачити стан ПЗ і зменшення втрат від перебудови, своєчасно впроваджувати адекватні заходи, які гарантуватимуть ЕБР.

10. Встановлено наявність структурованості економічного становища населення на прикладі співвідношення показників часток населення регіону з певним рівнем доходів. Це дало можливість припустити існування закономірності та підпорядкованості системи ЕБР закону структурної гармонії систем.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Нікішин Є.В. Формування стратегії продовольчого забезпечення регіону як фактора економічної безпеки України. / Є.В. Нікішин // Вчені записки університету "КРОК". – 2014. – Вип. 37. – С. 45–53. (*)

2. Нікішин Є.В. Концептуальні засади забезпечення економічної та продовольчої безпеки регіонів / Є.В. Нікішин // Вчені записки університету "КРОК". – 2015. – Вип. 39. – С. 16–25. (*)

3. Нікішин Є.В. Застосування досвіду Європейського Союзу в системі продовольчої безпеки регіону / Є.В. Нікішин // Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Економіка. Т. 20. – Вип. 2. – 2015. – С. 116–119.

4. Нікішин Є.В. Контроль стійкості системи продовольчої безпеки в умовах сталого розвитку економіки регіону / Є.В. Нікішин // Вісник Дніпропетровського університету. Економіка. – Вип. 9 (1). – 2015. – С. 41–46.

5. Нікішин Є.В. Формування стратегії продовольчого забезпечення регіону / Є.В. Нікішин // Вчені записки університету "КРОК". – 2014. – Вип. 38. – С. 9–17. (*)

6. Нікішин Є.В. Забезпечення продовольчої безпеки за допомогою створення центрів розвитку регіону / Є.В. Нікішин // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку". – № 835. – 2015. – С. 290–297.

7. Нікішин Є.В. Оцінка економічних збитків здоров'ю населення Київського регіону недостатнім та нераціональним харчуванням / Є.В. Нікішин // Вчені записки університету "КРОК". – 2014. – Вип. 42. – С. 51–60. (*)

(*) - видання включено до міжнародної наукометричної бази даних

Тези доповідей та матеріали науково-практичних конференцій

8. Никишин Е.В. Развитие продовольственной самообеспеченности регионов – путь к экономической безопасности страны. / Е.В. Никишин : Матеріали науково-практичної конференції молодих учених [«Актуальні проблеми сучасної наукової думки»], (Київ, 14 листопада 2014 року) / Університет економіки та права «КРОК». – К.: Вид-во Університету економіки та права «КРОК», 2014.– С. 108-110.

9. Никишин Е.В. Теоретические аспекты индикаторов экономической безопасности для определения направлений инвестиций в регионе. [Електронний ресурс] / Е.В. Никишин : Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції [«Інвестиційно-інноваційна складова фінансово-економічної безпеки на національному, регіональному та мікрорівні в контексті сталого розвитку»], (Київ, 20 березня 2015 р.) / Київський національний університет технологій та дизайну. – К. : КНУТД, 2015. – Режим доступу : http://knutd.com.ua/publications/conference/20.03.2015/Nikishin_16.pdf

10. Никишин Е.В. Обеспечение продовольственной безопасности региона государственным управлением АПК. / Е.В. Никишин : Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції [«Економіка і менеджмент – 2015: Перспективи інтеграції та інноваційного розвитку»], (Дніпропетровськ, 23–24 квітня 2015 року) : у 9 т. – Дніпропетровськ : Вид-во Біла К.О., 2015. – Т. 7. – С. 88-90.

11. Никишин Е.В. Экономическая безопасность региона – основа обеспечения рентабельности и эффективного развития предприятий. / Е.В. Никишин : Тези доповідей XIV Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених та студентів [«Наукові розробки молоді на сучасному етапі»], (Київ, 23-24 квітня 2015 року): – Т. III. / Київський національний університет технологій та дизайну. – К. : КНУТД, 2015. – С. 37.

12. Никишин Е.В. Каталитические центры развития – условие обеспечения продовольственной безопасности региона в условиях евроинтеграции. / Е.В. Никишин : Матеріали науково-практичної конференції [«Еволюція наукової думки в контексті європейського вибору України»], (Київ, 21 жовтня 2015 року) / Університет економіки та права

«КРОК». – К.: Вид-во Університету економіки та права «КРОК», 2015. – С. 107-109.

13. Никишин Е.В. Зона свободной торговли Украины с ЕС в контексте обеспечения продовольственной безопасности. / Е.В. Никишин : Сборник материалов XII Международной научно-практической конференции "Будущее современной науки: задачи и стратегии" (Киев 25 декабря 2015 г.). – Горловка : ФЛП Пантюх Ю.Ф., 2015. – С. 1-3.

АНОТАЦІЯ

Нікішин О.В. Контроль системи продовольчого забезпечення як фактор економічної безпеки регіону. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності. – Вищий навчальний заклад «Університет економіки і права «КРОК». – Київ, 2017.

У дисертації обґрунтовано вплив контролю на систему забезпечення економічної безпеки регіону, розроблено науково-практичні рекомендації алгоритму побудови комплексного інформаційно-аналітичного контролю системи продовольчого забезпечення, оцінки і прогнозування стану продовольчої безпеки.

Проаналізована сутність поняття «продовольча безпека регіону», дано його визначення. Розглянуто підходи до атрибутів контролю продовольчої безпеки. Встановлено характер дискретності економічного стану, що підкоряється закону структурної гармонії систем. Описана методика, яка дає можливість оцінювати стійкість динамічної системи продовольчої безпеки в умовах невизначеності. Розроблено модель контролю стану продовольчої безпеки регіону, яка побудована на основі визначення області допустимих значень критеріїв безпеки, за яких зберігається рівноважний стан економічної системи при мінімальних ризиках та загрозах. Критерієм продовольчої безпеки регіону запропоновано використовувати ступінь і характер стійкості системи як комплексну характеристику її діяльності і рівноважного стану складної економічної системи. Визначено необхідність впровадження системи контролю продовольчого забезпечення регіону для зменшення рівня захворюваності населення.

Ключові слова: економічна безпека, забезпечення економічної безпеки, продовольче забезпечення регіону, контроль продовольчого забезпечення, модель контролю, методи контролю.

АННОТАЦИЯ

Никишин Е.В. Контроль системы продовольственного обеспечения как фактор экономической безопасности региона. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 21.04.02 – экономическая безопасность субъектов

хозяйственной деятельности. – Высшее учебное заведение «Университет экономики и права «КРОК». – Киев, 2017.

В диссертации обосновано влияние контроля продовольственного обеспечения на состояние экономической безопасности региона, разработана модель контроля продовольственного обеспечения ЭБР, даны научно-практические рекомендации разработки модели и прогнозирования состояния экономической безопасности региона.

Проанализирована сущность понятия экономической и продовольственной безопасности региона и даны их определения. Рассмотрены атрибуты контроля продовольственной безопасности, выявлены закономерности между долей расходов на продукты питания и индексом потребительских цен на них. Установлен характер дискретности экономического состояния населения региона, подчиняющегося закону структурной гармонии систем. Описана методика, позволяющая оценивать устойчивость динамической системы продовольственного обеспечения в условиях неопределенности. Обоснована экономическая необходимость внедрения системы контроля в результате снижения уровня потерь от заболеваемости населения региона.

В качестве критерия продовольственного обеспечения региона предложено использовать устойчивость системы как характеристику её деятельности. Эффективность продовольственного обеспечения региона возможна при условии стационарного развития экономики. Это подразумевает определение области допустимых значений критериев, при которых сохраняется устойчивое состояние системы. Сохранение критериев продовольственной безопасности в пределах области допустимых значений в переходные периоды позволяет сохранять достаточный уровень экономической безопасности региона.

Инкорпорация принципов поведения нелинейной объемной системы продовольственного обеспечения в функциональный подход к контролю экономической безопасности региона позволила предложить новые методы диагностики и прогнозирования состояний этой системы.

Практическим применением исследования является модель контроля продовольственного обеспечения региона, основным назначением которой является: выбор модели развития, принятие своевременных управленческих и экономических решений, контроль нахождения параметров экономической безопасности в области допустимых значений, прогнозирование состояния продовольственной безопасности на основе теории самоорганизации. Определена необходимость внедрения контроля продовольственного обеспечения региона для уменьшения уровня заболеваемости населения.

Ключевые слова: экономическая безопасность, обеспечение экономической безопасности, продовольственное обеспечение региона, контроль продовольственного обеспечения, модель контроля, методы контроля.

ANNOTATION

E.V. Nikishin Control of the food system as a factor in the economic security of the region. – Manuscript.

Thesis for obtaining of PhD scientific degree on specialty 21.04.02 – Economic Security of Business Entities.– KROK University. – Kiev, 2017.

The thesis deals of the control system of economic security of the region, developed the scientific and practical guidance algorithm for constructing an integrated information-analytical control of the food system, assessment and forecasting food security status.

Analyzed the essence of concepts "food security in the region", made their definition. The approaches to system-attributes of food safety control systems. In the thesis the character is installed discrete nature of socio-economic status, which is subject to the law of the structural harmony of systems, given the interpretation of the law. We describe a method that allows assessing the stability of a dynamic system of food security in the face of uncertainty. The thesis is developed model control of food security in the region which is based on the definition of the field allowable values safety criteria under which preserved the equilibrium of the economic system with minimal threats and risks.

The criteria of food security in the region suggested to use the degree and nature of stability of the system as a comprehensive description of its activities and equilibrium volume complex system. It is the calculation of socio-economic effect of the introduction of the region's food security monitoring system by reducing the level of morbidity of the population.

***Keywords:* economic security, ensuring economic security, food supply in the region, control of food supply, model of control, methods of control.**